

Prof. dr hab. Małgorzata Kita
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mediolingwistyczna analiza wartości w polskich filmach fabularnych opartych na faktach

napisanej przez KLAUDIĘ KURAŚ-SZCZEPANEK

pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Filip

Uniwersytet Rzeszowski

Kolegium Nauk Humanistycznych

Instytut Neofilologii

Rzeszów 2022

UWAGI OGÓLNE

Film towarzyszy człowiekowi od lat 80. XIX wieku, kiedy na taśmie celuloidowej zarejestrowano obraz, co dało impuls rozwojowi kinematografii. Jako forma tekstu multimodalnego stworzył arcydzieła wizualne, audiowizualne, w tym muzyczne (dźwiękowe), językowe. Stał się fenomenem artystycznym, komunikacyjnym, kulturowym, medium o wielkim wpływie, o różnych zasięgach, od lokalnych po globalny. Film oddziałuje również na język; nie można przy tym stracić z oczu kwestii ogólniejszej: dwuwektorowej dynamiki zmiany zachodzącej w przypadku relacji między językiem a filmem. Tymczasem w Polsce problematyka, którą syntetycznie ujmę w formule: język w filmie – film w języku, jest w literaturze filmoznawczej (mimo genetycznych i merytorycznie bliskich związków wczesnego filmoznawstwa z lingwistyką) i językoznawczej słabo obecna, w przeciwieństwie do (medio)lingwistycznego oglądu języka w internecie, istniejącym na świecie około pół wieku; i kino, i internet błyskawicznie stały się fenomenami w skali globalnej. Być może przyczyną tego niewielkiego zainteresowania *verbum* w filmie był brak refleksji nad instrumentarium teoretyczno-metodologicznym tworzącym fundamenty tak zarysowanego pola wiedzy.

Prawie dekadę temu w przestrzeń naukową weszła książka Bogusława Skowronka pod oszczędnym, nośnym i dalekosiężnym tytułem *Mediolingwistyka. Wprowadzenie* (2013). Była pionierska, bo wprowadzała nie tylko nową nazwę, która występuje już w tytule, ale też zaprojektowała nowy fragment paradygmatu językoznawstwa określanego jako otwarte, zewnętrzne, integracjonistyczne. Okazała się bardzo inspirująca i efektywna: powstało wiele książek i artykułów, które można opatrzyć etykietą *mediolingwistyczne*, liczne grono badaczy autoidentyfikuje się, używając tego poręcznego i wyrazistego określenia. Co ważne, polska

mediolingwistyka weszła w ożywiony dialog międzynarodowy, zwłaszcza z badaczami niemieckimi (niemieckojęzycznymi) i rosyjskimi (rosyjskojęzycznymi), zob. np. udział uczonych z Polski w specjalistycznym czasopiśmie „Medialingvistika”, a także *Rozmowa na temat statusu mediolingwistyki z prof. Ewą Marthą Eckkrammer, prof. Martinem Luginbühlem i prof. Bogusławem Skowronkiem*, 2016, https://www.ur.edu.pl/storage/file/core_files/2021/4/30/a9d475cf4b7afb0934dac5c5868b6d6a/ROZMOWA_NA_TEMAT_STATUSU_MEDIOLINGWISTYKI.pdf).

Dopełnieniem *Mediolingwistyki* jest monografia tegoż autora *Język w filmie. Ujęcie mediolingwistyczne*, Kraków 2020).

Z zainteresowaniem przystąpiłam do lektury rozprawy doktorskiej Klaudii Kuraś-Szczepanek *Mediolingwistyczna analiza wartości w polskich filmach fabularnych opartych na faktach*. Została ona napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Filip, która wśród swoich zainteresowań od lat ma media i badanie ich językowych aspektów. Zgodnie z tytułem Doktorantka przyjęła w swoim postępowaniu badawczym perspektywę mediolingwistyczną. Co także ważne, badaniom poddaje film, a dokładniej specyficzną odmianę gatunkową, dotychczas w niewielkim stopniu poddaną naukowemu oglądowi. Segment językowy filmu – mimo już ponadwiekowej historii „dziesiątej muzy” i trwającego od dawna naukowego zainteresowania tą formą sztuki – także jest słabo eksplorowany. A zatem każda próba opisu jakiegoś fragmentu języka w filmie jest ważna poznawczo.

Mediolingwistyka daje narzędzia, by badania lingwistyczne filmu – języka w filmie – stały się też przestrzenią badania języka filmu. Synergia lingwistyki i medioznawstwa/filmoznawstwa dostarcza badaczom impulsów i instrumentarium, by realizować projekty interdyscyplinarnie i transdyscyplinarnie.

Kolejnym magnesem przyciągającym do lektury rozprawy jest badany przedmiot: film fabularny oparty na faktach, czyli hybrydowa forma genologiczna, łącząca w jedność dwa żywioły: fikcję i prawdę, wydawać by się mogło, sprzeczne, dwie kategorie ontologiczne z definicji niemogące koegzystować w jednym tekście (tu: tekście kultury). Przypomnijmy: etymologicznie słowo *fabula* wywodzi się z łacińskiego *fabula*, które znaczyło: ‘bajka’ i ‘opowieść’. Ta wieloznaczność, a może opalizacja językowa sprawia, że przeciętny kinoman przyjmuje, iż film fabularny będzie miał charakter fikcjonalny, nie spodziewa się w nim zobaczyć rzeczywistości „obiektywnej”, niewykreowanej przez ludzi kina na potrzeby dzieła filmowego. Fabuła – jako opowieść – prowadzona jest z jakiejś/czyjejś perspektywy, z jakiegoś/czyjegoś punktu widzenia, co nadaje jej znamiona subiektywności.

Film fabularny oparty na faktach obiektywizuje rzeczywistość przedstawioną w filmie. Z drugiej strony kino dokumentalne chętnie stosuje metodę „zagęszczania rzeczywistości”, wypracowaną przez Marcela Łozińskiego. Dokumentalista tak mówi o swoim pomysle: „Mamy akwarium. Jest bardzo spokojne, śliczne falują w nim roślinki, rybki spokojnie sobie pływają, piaseczek jest czystutki. Wiadomo jednak, że w tym akwarium czasami dzieją się burze. Jakaś ryba się zdenerwuje, pogryzie inną, piasek idzie do góry... Gdybym mógł z kamerą i mikrofonem być przy tym akwarium przez miesiąc, to bym takie coś złapał, ale wiem, że nie złapię. Wobec tego ja to akwarium biorę w rękę i lekko nim potrząsam” (Marcel Łoziński, 2006, za: Agnieszka Zwiefka, *Prawdziwa fikcja. O przekraczaniu granic gatunkowych w filmie dokumentalnym*, „Kultura i Edukacja”, 2019, nr 3). Ten sposób tworzenia filmu dokumentalnego polegał „na wprowadzeniu do filmowanego świata podstawionych przez siebie bohaterów, prowokowaniu rzeczywistości po to, by ujawnić jej charakterystyczne cechy, niewidoczne na pierwszy rzut oka bądź niedostępne dla kamery” (tamże). Na polu literatury faktu podobnie postępował Melchior Wańkowicz.

Taki tryb postępowania pozwala tworzyć formy dokumentalne manewrujące między kinem fikcji i kinem dokumentu. Joshua Oppenheimer, autor głośnego filmu *Scena zbrodni* (2012), nazywa swoje filmy paradoksalnie „dokumentami wyobraźni”.

Jako temat i generowane przez niego pytania badawcze organizujące analityczny tok pracy Autorka wybrała „analizę wartości”, czyli przywołuje nurt aksjologiczny rozwijany w językoznawstwie od kilkudziesięciu już lat. Wartościowym wkładem Doktorantki w wiedzę lingwistyczną jest projekt zbadania funkcjonowania wybranych wartości w dziełach filmowych, czyli części kultury współczesnej, która nie traci zainteresowania odbiorców.

Wymienione wyżej aspekty rozprawy pozwalają ocenić projekt doktorski Klaudii Kuraś-Szczepanek jako wymagany przez stosowną dla oceny rozprawy ustawę, ambitny, wartościowy, istotny (w znaczeniu, jakie nadał temu przymiotnikowi Stanisław Ignacy Witkiewicz).

STRUKTURA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Jedną z właściwości tekstu naukowego podlegających ocenie jest jego struktura.

Autorka, projektując swoje badania i je przeprowadzając, w rozprawie odpowiada na kilka pytań z płaszczyzny meta, które jednocześnie strukturują i organizują tekst naukowy. A zatem odpowiada sobie i odbiorcom na takie kwestie: co badam? – jak badam? – co z badań wynika?

W pracy znajduje się większość modułów (segmentów), wymaganych w dysertacji doktorskiej, mocno sformalizowanych w ramach struktury IMRAD, której nazwa pochodzi od pierwszych liter nazw sekcji (części) artykułu: **I**ntroduction – **M**ethods – **R**esults – **a**nd – **D**iscussion. Dotyczy ona zwłaszcza kształtu artykułu naukowego, ale dłuższe formy genologiczne, w tym dysertacja doktorska, ją adoptują.

We wprowadzeniu znajdują się odpowiedzi na pytania, co w ramach projektu zostało uznane za warte zbadania, dlaczego podjęty problem badawczy jest ważny. Tu także Doktorantka relacjonuje stan wiedzy i badań nad wybranym przez Nią problemem. Można też znaleźć informację, w jakim stopniu i zakresie badania poszerzyły wiedzę na temat wybranego problemu, co w badaniach Doktorantki nad językiem w filmie stanowi *novum*.

Autorka zarysowuje tło teoretyczne i metodologiczne wybrane na potrzeby badań poprzez przywołanie najważniejszych prac teoretycznych z zakresu mediolingwistyki i aksjolingwistyki. Podkreślić warto, że obie gałęzie językoznawstwa mają charakter podejścia interdyscyplinarnego. Ważne, że Doktorantka sięga do oryginalnych prac badawczych i istniejących artykułów przeglądowych, przywołuje ustalenia „z pierwszej ręki”, ze źródeł pierwotnych (a nie z podręczników).

Doktorantka informuje, co jest przedmiotem Jej oglądu, badania, opisu, interpretacji, wnioskowania. Wskazuje swoją bazę empiryczną, zapowiada, jakie zwerbalizowane zjawisko będzie poddane analizie.

Wyniki postępowania badawczego są prezentowane w modułach częściowych kończących rozdziały analityczne, zwanych *Wnioskami*, a poza tym Autorka wskazuje również uogólnione konkluzje wpływające z procedury analitycznej w kończącym rozprawę *Podsumowaniu*.

Żałuję, że Autorka nie podjęła wątku planów badawczych nad „swoim” tematem.

Część zasadniczą rozprawy okalają *Wprowadzenie* oraz *Bibliografia*, *Summary* i *Aneks*. W zestawie bibliograficznym zawarte są zasadniczo publikacje w języku polskim, cytowane w pracy. To, oczywiście, limituje impact odbiorczy dysertacji. Co ważniejsze, sztucznie izoluje mediolingwistykę polską, nie konfrontuje jej z mediolingwistycznymi publikacjami w innych językach, zwłaszcza niemieckim, angielskim i rosyjskim. Aneks jest dobrym uzupełnieniem rozprawy, bo dokumentuje społeczny odbiór badanych filmów.

Chciałabym też zatrzymać się na modułach tekstowych odpowiedzialnych za pozycjonowanie tekstu (*Academic SEO, Search Engine Optimization*), co jest bardzo ważne we współczesnym podejściu do widzialności tekstów naukowych. Są to tak typowe, stałe części jak: tytuł, abstrakt i słowa kluczowe.

Patrząc z perspektywy parametrycznej, warto odnotować, że tytuł rozprawy stanowi adekwatne podsumowanie głównej idei badań. Dobrze oddaje zawartość rozprawy i powinien stanowić zachętę do zapoznania się z nią przez naukowców reprezentujących różne dziedziny, ale i zainteresowanych humanistów-laików.

Abstrakt – w języku angielskim – oddaje treść i zawartość monografii. Powinien pomóc w sięgnięciu przez zainteresowanych po całość dysertacji.

Rozumiem, że nieobecność słów kluczy wynika z formalnego wzorca dysertacji doktorskiej przyjętego przez Uniwersytet Rzeszowski.

Chcę też zwrócić uwagę na element paratekstowy, jaki stanowi podziękowanie (ang. *Acknowledgments*), czyli formalne i publiczne oświadczenie o charakterze podziękowania, ale także niezdawkowego uznania wielostronnego wkładu Promotorki, prof. dr hab. Grażyny Filip.

OCENA MERYTORYCZNA

W tej części recenzji przyjmuję układ dysertacji zaproponowany czytelnikowi przez Doktorantkę. Tym samym uznaję go za jeden ze składników strukturyzujących formalnie i merytorycznie przestrzeń badawczą eksplorowaną przez Autorkę. Układ kolejnych rozdziałów oddaje proces badawczy na kilku jego etapach, pozwala czytelnikowi uczestniczyć w procesie rozpoznawania i poznawania

Za przedmiot swojego projektu doktorskiego Autorka bierze wartości, uznając je za „fundamentalną kwestię życia zarówno jednostki, jak i całego społeczeństwa” (2022: 6). Wielu badaczy z różnych dziedzin i dyscyplin naukowych przyjmuje to stwierdzenie za pewnik. Badanie ujęzykowania wartości doprowadziło do ukonstytuowania się lingwistyki wartości/aksjolingwistyki, która, rozwijając się w Polsce od kilkadziesiąt lat, ma znaczące osiągnięcia poznawcze i metodologiczne. Mieści się ona we wszystkich współwystępujących nurtach lingwistyki XX i XXI w.: systemowym, funkcjonalnym i historycznym (zob. S. Gajda, 2013: *Lingwistyka XXI wieku*. „Polonica” XXXIII). Autorka przyjęła perspektywę funkcjonalną, zajmując się funkcjonowaniem języka w świecie przedstawionym filmu. W nowym funkcjonalizmie uwaga skupia się na mówiącym człowieku: „Rzeczywistość językowa, realny byt językowy to nie język oderwany od człowieka, lecz człowiek jako nosiciel językowego myślenia i zachowania. Przedmiotem językoznawstwa staje się zatem komunikacyjnojęzykowe współdziałanie (interakcje) ludzi” (tamże). Doktorantka ukontekstowia wartości w filmie i postaciach w nim osadzonych i utrwalonych. W ten sposób wartości są także upodmiotowione, stanowią jeden z elementów kompetencji człowieka – podmiotu mówiącego i komunikującego się w interakcjach w społeczeństwie.

W skrótowym *Wprowadzeniu*, syntetyzującym przedstawienie zawartości dysertacji, mającym pomóc odbiorcy w oglądzie całości i w nawigacji tekstowej, Autorka wyklada zasadniczy cel pracy doktorskiej: „Celem badań niniejszej pracy doktorskiej jest analiza wartości promowanych w serii polskich filmów fabularnych opartych na prawdziwych wydarzeniach” (2022: 7). Uzasadnia też wybór bazy materiałowej jej społecznym impaktem: „Dzieła filmowe mają dużą skuteczność oddziaływania dzięki wielokodowości przekazu. Poza warstwą werbalną istotną rolę odgrywa w tym przypadku obraz, przemawiający do uczuć i emocji widzów poprzez wizualizację świata” (2022: 7).

To z kolei determinuje wybór mediolingwistyki i filmoznawstwa jako teoretyczno-metodologicznego instrumentarium pojęciowo-badawczego: „[...] materiał został poddany obserwacji i opisowi za pomocą technik stosowanych w analizach mediolingwistycznych i filmoznawczych” (2022: 8).

Cel główny jest realizowany w przestrzeni całej monografii, liczącej 260 stron.

Autorka rozpoczyna swoją drogę poznawczą – rozdz. 1. *Teoretyczne zaplecze mediolingwistyki* – od przedstawienia fundamentów mediolingwistyki, w Polsce wyłożonej klarownie w klasycznej pozycji Bogusława Skowronka z 2013 *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*, której kontynuację stanowi publikacja tegoż Autora z 2020 *Język w filmie. Ujęcie mediolingwistyczne*. Mediolingwistyczna koncepcja Bogusława Skowronka, całościowa, inter- i transdyscyplinarna, wyrażona nie tylko w wymienionych monografiach, ale i licznych artykułach, stanowi – w pełni zasadnie – podstawę myślenia o tekście filmowym i badania go przez Doktorantkę. Autorkę zajmuje warstwa językowa związana z wybranymi wartościami, ich konceptualizowanie i werbalizowanie w użyciu i kontekście, który stanowi bezpośrednia sytuacja ich pojawienia się, osadzona w dziele filmowym, ale też sam multimodalny tekst filmowy. „Czyste” językoznawstwo systemowe nie daje możliwości opisu językowego tworu tak skomplikowanego, stąd stworzona na potrzeby poznawania naukowego, badania tekstów medialnych, w tym filmu, mediolingwistyka daje narzędzia adekwatne do złożoności opisu wybranego poziomu i elementu językowego w tekście filmowym.

Doceniam wielostronność ujęcia nowej subdyscypliny wraz z zarysowaniem pokrewieństw z innymi subdyscyplinami i nurtami językoznawstwa oraz wydobyciem fundamentalnych problemów badania dzieła filmowego. Można by ten fragment rozszerzyć o wskazanie relacji i miejsc wspólnych mediolingwistyki z filmoznawstwem – w tym konkretnym obszarze badawczym, który wybrała Doktorantka, a także z medioznawstwem. Autorka dobrze orientuje się w literaturze mediolingwistycznej polskojęzycznej, sięga także do ustaleń mediolingwistów niemieckich, z którymi badacze polscy od dłuższego czasu

współpracują. Dla pełni obrazu warto byłoby zasygnalizować także literaturę anglojęzyczną i rosyjską, zwłaszcza badaczy skupionych wokół czasopisma „Media Linguistics”, <https://medialing.ru/eng/>, wychodzącego w formie cyfrowej od 2014 r. Służyć to może potwierdzeniu oczywistego faktu, że polska mediolingwistyka nie istnieje w izolacji, że prowadzi dialog ze światowymi badaniami nad mediami i językiem, w tym językiem w filmie.

Rozdział drugi *Specyfika dzieła filmowego* służy przybliżeniu się Badaczki do istoty/definicji i właściwości filmu. Z punktu widzenia problematyki pracy – wybrany aspekt języka w filmie – na szczególną uwagę zasługuje wielopasmowość filmu. Autorka pochyła się zatem, m.in., nad językiem filmu, zwracając szczególną uwagę na takie elementy tekstu filmowego, jak obraz, dźwięk, dialog, muzyka. Robi to skrótowo, zwięźle, tym niemniej odbiorca dostaje zarys problematyki wielokodowości czy multimodalności filmu.

W kolejnym rozdziale (3. *Aksjologia – najważniejsze założenia i klasyfikacje. Odniesienie ustaleń teoretycznych do podstawy materialowej pracy*) Autorka wyznacza sobie jako cel przedstawienie stanu wiedzy o wartościach jako kategorii i przywołanie uznanych, popularnych ich klasyfikacji/typologii. Jest to typowy segment referujący w sposób obiektywny, bez autorskich komentarzy, mający dać w sposób panoramiczny obraz tła teoretycznego, tu: z zakresu aksjologii nie tylko w ujęciu lingwistycznym, przywołać najważniejsze poglądy i wpływowe publikacje.

W trzech początkowych rozdziałach widoczna jest podobna technika prezentowania wiedzy z wymienionych w tytułach polach badawczych. Ma ona charakter zestawiania w porządku linearnych kolejnych poglądów i publikacji na dany temat. Przypomina to właściwość tekstu oralnego, którą Walter Ong nazywa addytywnością (*Oralność i piśmienność: słowo poddane technologii*, Lublin 1992), a Jacek Warchala mówi o podobnych przypadkach w tekstach młodzieży jako składniku współczesnej kultury parataksy (*Kultura parataksy*. W: M. Karwatowska, A. Siwiec (red.), *Przeobrażenia w języku i komunikacji medialnej na przełomie XX i XXI wieku*, Chełm-Lublin 2010). Autorka wybiera poglądy uznane, które zyskują Jej niewyrażoną eksplicytnie akceptację, bez ich komentowania (wskazywania mocnych i słabych stron) i prowadzenia dyskusji z autorami. Tym samym traci się jedną z właściwości dyskursu naukowego: konstruktywna krytyka, dyskusja, polemika, wytwarzanie nowych koncepcji w opozycji do już istniejących (por. np. wielki spór strukturalistów z generatywistami).

Na marginesie: warto by było podjąć trud – wobec ciągle jeszcze nowości mediolingwistyki – ustalenia znaczeń i relacji między już terminami (?) czy tylko słowami takimi jak: *mediolingwistyka* i *lingwistyka mediów* oraz *wielokodowość komunikacji* – *wielokanałowość* – *multimodalność*.

Nakreślenie tła teoretycznego pozwala Doktorantce przejść do części materiałowej pracy i procedur analitycznych z wykorzystaniem dokonań mediolingwistyki.

Ale w tym momencie przejścia dostrzegam pewien brak. Otóż, jak rozumiem i jak zresztą pisze Autorka, do analizy wybrano takie wartości, których są obecne w wyselekcjonowanych do analizy filmach fabularnych opartych na faktach z cyklu „Prawdziwe historie”: „Obrazy mają bowiem za cel ukazać publiczności historie umożliwiające szersze spojrzenie na ludzkie życie, dostrzeżenie w nich tego, co naprawdę jest ważne, co sprawia, że człowiek może być istotą spełnioną i szczęśliwą” (2022: 83, i w całości podrozdział 3.7 *Wartości eksponowane w polskich filmach fabularnych inspirowanych faktami*). Z takiego założenia wypływa wybór takich wartości jak: miłość (rozdz. 4. *Miłość jako wartość w życiu człowieka*), rodzina (rozdz. 5. *Rodzina jako wartość w życiu człowieka*) oraz życie i zdrowie (rozdział 6. *Życie i zdrowie jako wartości stanowiące podstawę hierarchii wartości człowieka*). A zatem decyduje tu wyjście od wybranego i zgromadzonego materiału badawczego, od konkretnych tekstów filmowych, jak też oparcie się na wynikach badań naukowców, którzy „podkreślali istotę zdrowia, rodziny, miłości czy wiary dla polskiego społeczeństwa. Analiza materiału egzemplifikacyjnego pozwala zauważyć, że nie wszystkie z omówionych w niniejszej dysertacji wartości znajdują się na szczycie powszechnie uznawanej hierarchii aksjologicznej. Dotyczy to głównie takich wartości, jak życie i zdrowie, docenianych najczęściej dopiero wówczas, gdy ludzie muszą zmierzyć się ze śmiercią lub poważną chorobą” (2022: 7).

Bibliografia dotycząca nie konkretnych wartości, lecz ich hierarchii i zasad ich ustalania/rekonstruowania (a może też konstruowania) jest przypadkowa (zob. spis bibliografii, a zwłaszcza fragment wstępu, 2022: 7). Nie dostrzegam tu takich prac (spojrzenia na system/hierarchię/kanon wartości z różnych perspektyw nauk humanistycznych) jak m.in.: Jerzy Bartmiński, Monika Grzeszczak, 2014: *Jak rekonstruować kanon wartości narodowych i europejskich?* „Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”, nr 26. Michael Fleischer, 2002: *Stabilność polskiej symboliki kolektywnej*. W: M. Fleischer, *Konstrukcja rzeczywistości*. Wrocław. http://www.fleischer.pl/text/symbolika_kolektywna.pdf (a także inne prace autora dotyczące symboliki kolektywnej). *Idee i wartości w języku i kulturze*. 2015. Red. Iza Matusiak-Kempa, Alina Naruszewicz-Duchlińska. Olsztyn. http://www.uwm.edu.pl/polonistyka/pliki/article/125/wartosci_w_jezyku_2015_druk.pdf. Walery Pisarek, 2002: *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*. Kraków. Wartości w czasach. Raport CBOS Nr 160/20208, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_160_20.PDF (i wcześniejsze badania CBOS na temat wartości).

<https://www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2020/02/newsletter.php>. Tymczasem uwzględnienie takich systemowych badań nad hierarchią wartości pozwoliłoby skonfrontować dane tekstowe uzyskane przez Autorkę z ustaleniami innych autorów, a także miejsce wartości wyekscerpowanych z wybranych filmów z danymi aksjologicznymi natury ogólnej.

Rozdziały analityczne (3., 4. i 5.) mają ujednoliconą strukturę: analiza znaczeniowa nazw wybranych wartości na podstawie słowników językowych i propozycji definicyjnych badaczy z różnych dyscyplin, uzasadnienie, że dane słowo/słowa nazywają to, co jest uznawane za wartość (w danej kulturze), analiza językoznawcza segmentów pozostających w relacji z tym, co w danym rozdziale stanowi obiekt badawczy, wyekscerpowanych z filmów cyklu „Prawdziwe historie” – nazywających, wyrażających, konotujących odpowiednio miłość, rodzinę, życie i zdrowie. Każdy rozdział wieńczy wyodrębniony moduł: *Wnioski*.

Taki powtarzany układ rozdziałów analitycznych dobrze porządkuje proces badawczy i pozwala dokonywać porównań wybranych do analizy pojęć.

Wypełnienie zaprojektowanego schematu realizowane we wszystkich trzech rozdziałach nie budzi moich zastrzeżeń. Doktorantka wykazuje się analitycznymi umiejętnościami badania zgromadzonego korpusu tekstowego, stosownym odczytaniem w lekturach potrzebnych do badania i opisu poszczególnych wartości, osadzania ich w kontekstach psychologicznych, społecznych, kulturowych, zgodnie z postulatami metodologicznymi mediolingwistyki.

Analizy są poprawne, zgodne ze standardami wiedzy tekstologicznej i semantycznej.

Doktorantka w szczegółowych analizach koncentruje uwagę na paśmie językowym, wykorzystując aparat pojęciowy lingwistyki, w tym mediolingwistyki. Z tyłu głowy ma jednak to, że bada tekst multimodalny, a to tekst, który – zgodnie z ujęciem racjonalności potocznej – *się ogląda*, por. definicję 2. wieloznacznego leksemu film w *Wielkim słowniku języka polskiego* pod redakcją Piotra Źmigrodzkiego ‘sztuka tworzenia filmów – ciągów obrazów wyrażających określoną treść’ (<https://wsjp.pl/haslo/podglad/6988/film/4879644/sztuka>). Fraza *oglądać film* (por. skrzydlate słowo: *fajny film wczoraj widziałem*) niejako unieważnia człon *audio-* w definiowaniu filmu jako dzieła audiowizualnego, co pewnie stanowi nawiązanie do okresu początkowego sztuki filmowej, czyli odwołanie się do pierwszego doświadczenia filmowego człowieka XIX w.: do filmu niemego.

Powierzchnowość potraktowania kodów/systemów semiotycznych innych niż językowy – czyli parajęzykowych i niejęzykowych, np. „mowy ciała”, gestykulacji i mimiki – dowodzi tego, jak wiele badacze komunikacji werbalnej mają do zrobienia. I tego, że istniejące

systemy notacji komunikacji niewerbalnej wymagają wiedzy i instrumentów innych niż intuicja i kompetencja komunikacyjna badacza.

Pamiętać jednak trzeba, że obiektem badań Doktorantki, wyrażście wyartykułowanym, jest pasmo językowe, wyabstrahowane na potrzeby rozprawy z uniwersum dzieła filmowego. I je Autorka opisała w stopniu wystarczającym.

Na pochwałę zasługuje troska Doktorantki o komfort odbiorcy, który może przecież nie znać filmów analizowanych przez Nią. I dlatego fotosy filmowe, zawarte w pracy, stanowią funkcjonalne dopełnienie językowego materiału badawczego.

Moja ocena przedstawionej do recenzji rozprawy mgr Klaudii Kuraś-Szczepanek jest jednoznacznie pozytywna, a wskazane w recenzji fragmenty budzące wątpliwości recenzenckie w żadnej mierze nie obniżają wartości rozprawy.

KONKLUZJA

Doktorantka przedstawiła do oceny monografię naukową *Mediolingwistyczna analiza wartości w polskich filmach fabularnych opartych na faktach* (Rzeszów 2022, ss. 260). Temat rozprawy skonkretyzowany w jej tytule jest nowy, nieporuszany dotychczas. Dokumentuje ona ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie lingwistyki, w tym pola badawczego właściwego dla tematu. Jest to wiedza z zakresu mediolingwistyki i aksjolingwistyki. Praca stanowi udaną, autorską wersję fuzji tych dwóch subdyscyplin językoznawstwa. Dowodzi też umiejętności analitycznych i syntetyzujących. Doktorantka zaprojektowała i poprawnie zrealizowała badania nad wybranymi wartościami w polskich filmach fabularnych opartych na fakcie.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska **Klaudii Kuraś-Szczepanek** *Mediolingwistyczna analiza wartości w polskich filmach fabularnych opartych na faktach* spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zmianami) i wnioskuję o dopuszczenie **mgr Klaudii Kuraś-Szczepanek** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Sosnowiec, 23.05.2022